

Magnus, Wilhelm ja Ferdinand von Wright

Taiteilijaveljekset tekivät myös tiedettä

■ **Luonto oli von Wrightin veljeksille ehtymätön taiteellisen inspiraation lähde mutta myös tieteellisen tutkimuksen kohde.**

Arja-Leena Paavola

Suomalaisia **Magnus** (1805–1868), **Wilhelm** (1810–1887) ja **Ferdinand von Wrightia** (1822–1906) pidetään aikansa parhaina lintujen tuntijoina koko Fennoskandiassa. Taiteellisen työnsä ohella he olivat uranuurtajia etenkin lintujen levinneisyyden ja elintapojen kuvaajina.

Erityisesti vanhempien veljesten aktiivinen kausi osuu aikaan, jolloin valokuvaaminen ei ollut vielä kehittynyt. Kesti vuosikymmeniä ennen kuin kamera valjastettiin myös tieteen käyttöön. Piirtäminen ja maalaaminen olivat siten ainoa keino talentaa asioita visuaalisessa muodossa.

Skotlantilaisjuuriseen aatelissukuun kuuluneet taiteilijaveljekset kasvoivat Haminalahden kartanossa Kuopiossa. Suurperheeseen syntyi peräti 16 lasta, joista yhdeksän eli aikuisiksi asti.

Säätyläistäustasta huolimatta taiteilijapoikien peruskoulutus jäi vähäiseksi. Tieteellisestä toiminnasta huolimatta kukaan heistä ei hankkinut myöskään varsinaista akateemista sivistystä.

Kun lasten varhaisopetuksesta vastasi pääasiassa kotiopettaja, aikaa ympäristössä samoiluun jäi runsaasti. Intohimon luontoon syytti metsästysharrastus. Sisarussarjan taitavin ampuja oli **Julius von Wright** (1820–1906), joka tosin keskittyi mieluiten eläinten tutkimukseen.

Vuosien myötä veljeksistä kehittyi laaja-alaisia luonnontuntijoita. Piirtäminen oli heille alkuun keino dokumentoida saalistettuja lintuja. Sittemmin mukaan tulivat myös muut

eläimet, kasvit ja luontoympäristöt.

Kolmikon taideteokset ovat tieteellisesti hyvin yksityiskohtaisia. Lintujen osalta von Wrightien kiinnostuksen kohteena oli etenkin höyhenpuvun vaihtuminen ja kehittyminen. Jokainen höyhen ja värisävy on kuvattu tarkasti. Kalojen kylkiviivan suomujen määrä on täsmälleen lajille ominainen.

Maisemamaalauksissaan veljekset esittelivät luontoa eri vuodenaikoina mutta aina pakahduttavan kauniina. Ympäristö on lähes koskematon, ja ihmisasuksesta kertoo vain ehkä ylös kohoava savu.

Tieteen kuvittajat

Kolmikon kenties teknisesti lahjakain piirtäjä oli keskimäinen, Wilhelm von Wright. Hän vietti pääosan elämästään Ruotsissa, sillä hänet valittiin vuonna 1835 maan kuninkaal-

lisen tiedeakatemian tieteelliseksi kuvittajaksi.

Entinen emämaa arvosti suomalaista myös taiteilijana ja kutsui hänet muutamaa vuotta myöhemmin Ruotsin taideakatemian jäseneksi.

Tieteilijänä Wilhelm teki muun muassa selvityksen Bohuslänin saariston linnustosta. Kuvittajana hänen päätyönään pidetään kaikkiaan 60

Veljekset von Wright Ateneumissa

Ateneumin taidemuseossa Helsingissä on esillä suurnäyttely, joka esittelee Wilhelm, Magnus ja Ferdinand von Wrightin taide-, kulttuuri- ja tiedehistoriallista merkitystä. Mukana on myös Magnus von Wrightin täyttämää lintuja Luonnontieteellisen keskusmuuseon kokoelmista. Näyttely jatkuu 25:nteen helmikuuta 2018.

Kansalliskallio/Hannu Aaltonen

Wilhelm von Wrightin tieteellinen päätyö oli piirrossarja Skandinavian kaloista. Kuvassa merikokki.

Kansalliskallio/Hannu Aaltonen

Wilhelm von Wrightin maalaus Riippuvia sorsia syntyi vuonna 1851.

väritaulua sisältävää sarjaa Skandinavian kaloista.

Myös Ferdinand von Wright toimi jonkin aikaa Ruotsin tiedeakatemian kuvittajana, Wilhelm-veljensä viransijaisena. Varsinaisesti hänet muistetaan yhtenä ensimmäisistä suomalaisista, jotka ansaitsivat elantonsa

1800-luvulla syntyneillä vapailla taidemarkkinoilla ilman muuta ammatia.

Maisemien ja lintuaiheiden lisäksi Ferdinand maalasi ansiokkaita muotokuvia. Ikoninen päätyö *Taistelevat metsot* syntyi vuonna 1886, kun taiteilija oli jo halvausten lähes vuoteen-

omaksi kaatama ikämies.

Toisin kuin veljensä Ferdinand ei koskaan avioitunut. Hän myös viihtyi miltei koko ikänsä lapsuudenkotinsa maisemissa Haminalahdella, jossa hänet tunnettiin hieman erikoisena ja myös erakkomaisena herrasmiehenä.

▶ ▶ ▶

Magnus von Wright sen sijaan lähti jo 1820-luvulla opiskelemaan taidetta Tukholmaan, josta hän muutti vuonna 1831 Helsinkiin. Siellä hän solmi suhteita tutkimusmaailmaan ja pääsi jäseneksi *Societas pro Fauna et Flora Fennicaan*, Suomen ensimmäiseen luonnontieteelliseen seuraan.

Vuonna 1848 Magnus julkaisi Helsingin seudun linnustosta artikkelin, josta tuli alan pioneerityö Suomessa.

Magnuksen piirtäjätaitoja hyödynsivät muun muassa lääketieteilijät. Helsingin yliopiston kliinisen instituutin professorit pyysivät häntä

laatimaan kuvia potilaiden sairausoireista ja epämuodostumista. Näin ne saatiin tallennettua opetus- ja tutkimuskäyttöä varten. Monet kuvista julkaistiin vuonna 1852 ilmestyneessä *Analecta clinica iconibus illustrata*-teoksessa.

Magnuksen koti pääkaupungissa toimi kohtauspaikkana etäällä toisistaan asuneille sisaruksille. Päiväkirkassaan tämä kuvailee iloaan joulun alla samana vuonna 1852, kun vieraisiksi olivat saapuneet sekä Ferdinand, Julius että Venäjältä palannut veli **Fredrik von Wright**.

”Vuosi päättyikin iloisissa merkeissä”, Magnus kirjoittaa.

Magnus von Wrightin laajan tuotannon henkilökohtaisimpina töinä pidetään näkymiä, jotka hän ikuisti vaihtuvien Helsingin-kotiansa ikkunoista. Yksi kuuluisimmista teoksista on vuonna 1860 maalattu *Liljenstrandin talo talvella*.

Hänen todennäköisesti viimeiseksi maalaukseksi jäi *Annankatu kylmänä talviaamuna*, joka syntyi taiteilijan kuolinvuonna 1868. Työn voi nähdä muistumana nälkävuosien hyytävästä pakkasista. Vaikka koetelemus ei ollut Uudellemaalle yhtä rankka kuin muulle Suomelle, ruuasta oli puutetta kaikkialla.

Kansallisgalleria/Hannu Pakarinen

Ferdinand von Wrightin tunnetuin työ esittää metsoja, mutta myös kyyhkysket olivat hänelle tyypillinen aihe.

Kansallisgalleria/Hannu Aaltonen

Ferdinand von Wright ikuisti kotikartanonsa maiseman teokseen *Haminalahden puutarhassa*.

Eläinten täyttäjät

Kaikki kolme taiteilijaveljestä olivat myös etevä lintujen täyttäjiä. Taksidermian ja konservoinnin perusteet he opettelivat itse jo lapsuudenkodissaan.

Todellinen lahjakkuus oli Magnus von Wright, joka teki taidosta itselleen myös työn. Hänet nimitettiin vuonna 1845 Helsingin yliopiston eläinmuseon kaikkien aikojen ensimmäiseksi konservaatторiksi.

Magnus oli perehtynyt eläinten konservointiin Tukholman-vuosiin, ja nimityksensä jälkeen hän kävi hankkimassa vielä lisäoppia sekä Tukholmasta että Pietarista.

Työssä tarvittiin monenlaisia tietoja ja osaamista. Esimerkiksi lintujen silmän, nokan ja jalkojen värit muuttuvat nopeasti eläimen kuoltua. Nokan väripigmentti sijaitsee sarveisaineen alla, jonka läpi väri kuultaa. Kun väripigmentit hajoavat, nokan väri muuttuu.

Metson nokka alkaa kuoleman jälkeen näyttää jopa mustalta, joten se on lintua täytettäessä maalattava. Sama tehdään usein myös jaloille.

Lintujen lasisilmät olivat kallista tavaraa, joten monet saivat lasisen silmän vain paraatipuolelleen eli kulmaan, josta katsoja niitä tarkasteli.

”Magnus von Wright halusi taiteilijana panostaa paitsi luonnonmukaisuuteen myös asetelmallisuuteen. Lajien ominaisluonteen piti tulla esiin esteettisesti puhuttelevalla tavalla”, kertoo eläintieteilijä, dosentti **Torsten Stjernberg** Helsingin yliopistosta.

”Työstään hän sai suurta kiitosta ja

arvostusta yliopiston johdolta ja jopa itseltään keisarilta.”

Myös eläinten sijoittelu esittelykaapeissa piti tehdä houkuttelevaksi. Jalustan etiketit olivat pieniä taide-teoksia. Ne sisälsivät huolella laaditut tiedot linnusta, löytöajasta ja -paikasta sekä siitä, kuka sen oli lahjoittanut ja täyttänyt.

Magnus von Wrightin mestarinäytteitä olivat riistalinnut, kanalinnut ja vesilinnut, joihin tämä oli tutustunut tarkasti nuoresta pitäen.

”Ne ovat todella hienoja, ja monet ovat yhä esillä Luonnontieteen keskusmuseon dioraamoissa”, Stjernberg kertoo.

Kaikkiaan von Wrightin täyttämiä ja konservoimia kotimaisia lintuja on museon kokoelmissa noin 250. Se on vielä selvittämättä, kuinka monet museon ulkomaisista linnuista ovat hänen täyttämäänsä.

Magnuksen arsenikkiresepti

Kaikkia lintuja ei täytetty, vaan niitä on säilytetty museon kokoelmissa myös nahkoina. Magnus von Wrightin aikaan linnut preparoitiin siivet supussa, mutta tätä nykyä toinen siipi esitellään avattuna. Sitä tutkimalla voidaan selvittää esimerkiksi sulkasadon kiertoa usean vuoden ajalta.

Kun eläimet tulivat Suomeen tieteellisten retkikuntien mukana ulkomailta, ne pyrittiin säilyttämään suolaamalla nahat. Toinen tapa oli kuivaaminen, mutta se ei estä tuhohyönteisten hyökkäystä. Torsten Stjernbergin mukaan juuri hyönteiset ovat kokoelmien krooninen ongelma.

”Yleensä kyse on koiperhosista, jotka käyvät villaan tai höyheniin kiinni, sekä erilaisista koppakuoriaisista ja turkiskuoriaisista, jotka tuhoavat preparaatteja.”

Vanhimpia, satojen vuosien ikäisiä täytettyjä eläimiä on siksi säilynyt vain vähän. Ratkaiseva edistysaskel otettiin 1800-luvulla, kun konservoinnissa alettiin käyttää arsenikkia.

Magnus von Wright laati vuonna 1847 oman ohjeistuksensa lintujen säilömisestä. Mukana on myös hänen reseptinsä arsenikkivoiteen valmistukseen.

Voiteen raaka-aineina käytettiin sammutettua kalkkia, raastettua valkoista saippuaa, jauhetta arsenikkia, potaskaa ja kamferia. Seos pidettiin

Kansalliskallio/Tero Suvihammi

Ilveksen kuvaan vanginnutta Wilhelm von Wrightia pidetään veljeskolmikon teknisesti taitavimpana piirtäjänä.

Kansalliskallio/Hannu Pekarinen

Magnus von Wright oli ensimmäisiä suomalaisia talven kuvaajia. Annankatu kylmänä talviaamuna (1868) jäi taiteilijan viimeiseksi maalaukseksi.

Kansalliskallio/Tero Suvihammi

Magnus von Wright hallitsi lintujen täyttämisen, piirtämisen ja maalauksen. Huuhkaja on vuodelta 1929.

suljetussa astiassa, kunnes se kovetui. Koska kamferi esiintyy huoneenlämmössä kiinteänä, arsenikkisalva piti liuottaa paloviinaan ennen kuin se voitiin sivellä pensselillä linnun nahkaan.

Arsenikin ansiosta linnut säilyivät hyvin, mutta aineen kanssa täytyi olla todella varovainen. Liuos oli käytössä vielä silloinkin, kun Torsten Stjernberg aloitti opintonsa, sillä parempaakaan ei ollut saatavilla.

”Siihen aikaan oli myös konservaattoreita, jotka olivat altistuneet myrkyille ja jopa joutuneet työkyvyn menetettyään sairauseläkkeelle. Nykyään ainetta ei enää käytetä.” □

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.
arjaleena.paavola@gmail.com